

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

Потравка Аліна Володимирівна

РАЦС ЯК СФЕРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ПОСЛУГ

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні аспекти актів громадянського стану, як інституту цивільного права, міжгалузевого інституту, елементу правового статусу фізичної особи, юридичних фактів, як контрольно-наглядової функції держави, формуються на підставі взаємовідносин сучасного суспільства на національному та міжнародному рівнях. Зміна ідеології сприйняття суспільством раніше імперативних принципів реєстрації актів, внутрішнього ставлення населення до обов'язкових формальних процедур документального оформлення подій та дій, що відбуваються в житті, а також впровадження в побутове життя громадян нових інформаційних технологій зумовлює необхідність своєчасного вивчення та подальшого вдосконалення правового регулювання взаємовідносин у сфері актів громадянського стану. Крім того актуальність дослідження визначається, по-перше, тією ключовою роллю, яку може і має відгравати сфера адміністративно-правових послуг у вирішенні як нагальних завдань виходу нашого суспільства з кризи, так і проблем перспективного розвитку особистості, соціальних інститутів, суспільства в цілому. Офіційним визнанням цієї ролі стало законодавче проголошення сфери адміністративно-правових послуг населенню як пріоритетної.

По-друге, сфера адміністративно-правових послуг, спрямовуючи суттєві зусилля на процеси формування сучасного соціального суспільства, сама повинна відповідати його встановленим критеріям, нормам, динаміці, й, найголовніше, не бути йому чужою. Поки що темпи змін у сфері надання адміністративно-правових послуг явно відстають від темпів зміни вітчизняного суспільства. Важливим засобом подолання цієї суперечності може стати РАЦС, виступаючи вагомим компонентом правової культури та практики управління та взаємодії суб'єктів під час реєстрації актів громадянського стану у суспільстві. Саме РАЦС будучи суб'єктом, котрий здійснює надання правових послуг, може сприяти суттєвому скороченню трансформаційного, перехідного періоду, швидшого переходу до цивілізованих, сучасних ефективних форм організації учасників взаємовідносин у сфері послуг, управління їхньою діяльністю.

По-третє, практичне освоєння адміністративно-правових послуг, що вже розпочато багатьма відповідними установами сфери послуг, стає особливо важливим для основної категорії суб'єктів пропозиції адміністративно-правових послуг – державних організацій (адвокатура, нотаріальна контора, державних органів РАЦС). Сучасні органи РАЦС не обмежуються виключно публічною діяльністю з реєстрації актів цивільного стану, реєстрація яких є обов'язковою в силу норм імперативного характеру та реалізується також в умовах існуючих обставин (наприклад, роз'яснення населенню сутності правових норм у галузі актів цивільного стану), а мають оптимізувати їх пропозицію, розробляти та реалізовувати найбільш ефективні стратегії діяльності учасників цих взаємовідносин. Органи РАЦС здатні надати населенню повний перелік правових послуг (особливо у сфері

організації укладання шлюбу в урочистій обстановці). РАЦСи особливо актуальні для системи вітчизняної юстиції тому, що їх чекає структурна трансформація відповідно до нової якості попиту населення у послугах з реалізації прав та законних інтересів. Актуальність розробки послугового підходу до діяльності органів РАЦС на сьогодні практично на всіх рівнях його організації – від Міністерства юстиції до рівня управління (відділів) юстиції на місцях.

Стан наукової розробленості проблематики діяльності органів РАЦС, у тому числі у сфері адміністративно-правових послуг на даний час не відповідає практичним потребам суб'єктів попиту та пропозиції цих послуг. Питання діяльності РАЦС, зокрема й у сфері адміністративно-правових послуг, частково розглянуто у працях сучасних авторів. Однак ґрунтовних досліджень, спеціально присвячених проблемі адміністративно-правових послуг, що надаються органами РАЦС, на сьогодні ще немає. Практично жодна з наявних на сьогодні робіт не претендує на комплексний розгляд проблеми діяльності органів РАЦС у сфері адміністративно-правових послуг, а найчастіше вони написані поза правовими послугами.

Нормативною основою дослідження є положення та норми Основного Закону України, законів, підзаконних нормативно-правових актів, постанов КМУ, які є нормативно-правовими основами регулювання надання адміністративно-правових послуг відповідними державними органами.

Емпіричну базу дослідження склали дані статистичних досліджень, що характеризують розвиток адміністративно-правових послуг за кордоном та в Україні, вітчизняні та міжнародні законодавчі й нормативні акти, документи вітчизняних та зарубіжних організацій, що регулюють реєстрацію актів цивільного стану, матеріали науково-практичних конференцій, а також інша інформація, опублікована в періодичній пресі та в системі Інтернет.

Об'єктом дослідження – є сукупність галузей та практичних цілей, що формулюються у зв'язку з пропозицією адміністративно-правових послуг у сфері запису актів громадянського стану.

Предметом дослідження – є сутність діяльності органів РАЦС у сфері адміністративно-правових послуг.

Метою дослідження є дослідження можливостей РАЦС у сфері надання адміністративно-правових послуг.

Для реалізації даної мети потрібно було вирішення наступних завдань:

- обґрунтування необхідності та перспективи діяльності органів РАЦС у сфері надання правових послуг;
- формування комплексу принципів діяльності РАЦС у сфері правових послуг;
- вироблення основних напрямів та заходів щодо організації та управління діяльності РАЦС;
- характеристика всіх актів громадянського стану та всіх інших правових послуг, що надаються органами РАЦС.

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження складають загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз, синтез, індукція,

дедукція, лінгвістичний аналіз, функціональний та структурний підходи, використані при дослідженні теоретичної, нормативної, емпіричної основи дослідження та допомогли здійснити всебічне дослідження теми дослідження. Дані методи використовувалися для визначення загальних напрямів розвитку інституту актів громадянського стану та виявлення особливостей правового регулювання обумовлених ускладненням загальних передумов розвитку суспільних взаємовідносин у сфері актів цивільного стану, насамперед, під впливом прогресування приватної власності, розширення можливостей громадян у придбанні та здійсненні цивільних прав. Історико-правовий аналіз розвитку норм щодо актів громадянського стану, дозволив дослідити той факт, що регулювання правовідносин у сфері актів громадянського стану є наслідком розвитку правової та соціальної сфери держави та відбувається під впливом внутрішньої та зовнішньої політики з характерним відображенням національних звичаїв та особливостей, деякі з яких цікаві до застосування в нашій державі. Комплексний підхід дозволив виробити загальну концепцію поняття актів громадянського стану як адміністративно-правового явища.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що автор здійснив комплексний аналіз актів громадянського стану як інституту цивільного права, міжгалузевого інституту цивільного, сімейного та адміністративного права, елемента правового статусу фізичної особи, юридичного факту, державного правового інституту, наглядової та контрольної функції держави;

вперше

проаналізовано поняття та класифікація актів цивільного стану з урахуванням альтернативних характеристик об'єкта дослідження;

удосконалено

доцільність введення в обіг нових актів цивільного стану, що підлягають державній реєстрації, та розширення переліку відомостей записів актів громадянського стану;

дістало подальшого розвитку

вивчення впливу розвитку нових інформаційних технологій при використанні їх щодо актів цивільного стану з метою ідентифікації особистості.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерської роботи стали підґрунтям для написання тез доповідей на конференцію «Могилянські читання-2021» на тему «РАЦС як сфера надання адміністративних та правових послуг».

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що отримані висновки дозволяють виробити практичні рекомендації щодо усвідомлення того факту, що без системного підходу щодо формування процесів реєстрації актів цивільного стану неможливо очікувати отримання будь-яких задовільних результатів для ефективного існування сучасного суспільством.

Висновки та пропозиції можуть використовуватися у практичній

діяльності, судовій практиці, а також у навчальному процесі при викладанні курсів «Цивільне право», «Громадянське право», «Публічне управління» та спеціальних навчальних дисциплін цивілістичної спрямованості при розробці навчально-методичної літератури.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 100 сторінок, із них 80 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У першому розділі «Теоретичні основи поняття та змісту РАЦС в сфері послуг» охарактеризовано, що такі події та явища, представлені процесами народження, смерті, укладення й розірвання шлюбу, всиновлення (вдочеріння), встановлення батьківства, зміною імені, по батькові та прізвища підлягають обов'язковій реєстрації в органах РАЦС. Вказані події є найважливішими подіями й фактами у житті сучасних людей, володіють юридичним значенням й називаються актами громадянського стану. Відповідно до ст. 2 ЗУ «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» актами цивільного стану – є «події й певні дії, котрі є нерозривно пов'язаними з фізичною особою та започатковують, змінюють, доповнюють чи припиняють її можливості бути суб'єктом цивільних прав й обов'язків». Спільно всі вказані події та явища характеризують громадянський стан людини. Цивільний стан є визначенням комплексу прав та обов'язків, тобто, здійснює характеристику правового статусу особи. Цивільний стан виникає на підставі конкретних юридичних фактів. Тобто з самого народження особа стає «носієм» цивільного стану, а зі смертю або оголошенням померлою в судовому порядку громадянський стан особи «припиняється». Тобто цивільний стан нерозривно пов'язаний з обсягом правоздатності та дієздатності конкретної особи.

Зроблено висновок, що розвиток законодавства про акти цивільного стану спочатку відбувався єдиним шляхом, обумовленим єдністю ідеологічних традицій в тій чи іншій державі. Подальша розбіжність у окремих моментах пов'язана з обранням самостійного шляху розвитку держав відповідно до національних звичаїв та обраних пріоритетних напрямів в орієнтації законодавчого регулювання, зумовленими історичними та національними передумовами корінного населення цих держав. Сформовані століттями національні підвалини, особливості віросповідання більшості населення кожної з країн також вплинули на формування законодавства цієї сфери.

У другому розділі «Особливості реєстрації актів цивільного стану»

досліджено, що особливості діяльності органів РАЦС щодо реєстрації актів цивільного стану обумовлені спеціальними принципами. Щодо загальних принципів управління вони є приватними та похідними. Основні принципи РАЦС представлені:

- дотриманням принципів законності під час РАЦС;
- охороною державних й громадських інтересів, прав та інтересів громадян;
- своєчасністю й повнотою реєстрації;
- матеріальною істиною записів актів цивільного стану;
- здійсненням реєстрації державною мовою;
- забезпеченням таємниці під час РАЦС.

Дотримання конституційного принципу захисту сім'ї конкретизовано у правилах реєстрації. Зокрема, серед особливих ознак процедур державної реєстрації актів цивільного стану слід визначити:

- 1) сферу об'єктивізації – діяльність в окремій специфічній сфері – сфері цивільного стану, яка має власні особливості галузі правового регулювання (цивільно-правова);
- 2) окрему правову детальну регламентацію порядку звернення, розгляду та строків щодо прийняття рішення;
- 3) специфічний суб'єктний склад;
- 4) цілеспрямованість на отримання бажаного результату;
- 5) результатом є прийняття адміністративного акту, який встановлює, змінює чи припиняє права та обов'язки суб'єктів адміністративно-правових взаємовідносин, що виникають, а досить часто констатує наявність юридичного факту.

Доведено, що державна реєстрація акта цивільного стану – це функція держави, пов'язана з контролем та наглядом у сфері актів цивільного стану. Особа, яка заявляє про реєстрацію акта цивільного стану, попереджається про необхідність повідомлення достовірних відомостей про себе та характер реєстрованої події. Доцільно введення в діюче законодавство цивільно-правової відповідальності особи у вигляді відшкодування матеріальної та моральної шкоди за надання свідомо неправдивих відомостей під час реєстрації акта цивільного стану або за ухилення від надання необхідних відомостей. Відкритим залишається питання можливості внесення змін до актового запису в частині відомостей, що індивідуалізують не особу, щодо якої цей актовий запис складено, а сам актовий запис, а саме: дата складання, порядковий номер, орган, що склав актовий запис. Вважаємо неприпустимою можливість зміни актового запису в цій частині та розширювального тлумачення норми закону, оскільки в такому випадку втрачається ознака унікальності актового запису, виникає ймовірність її втрати, що надалі ускладнить її пошук.

У третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності РАЦС в сфері адміністративно-правових послуг» з'ясовано, що діяльність органів, які здійснюють державну реєстрацію актів цивільного стану – це багатогранна,

значуща та відповідальна робота. Кожен із нас хоча б один раз у житті, а то й більше звертався до органів РАЦС, щоб зафіксувати найважливіші події свого життя: народження, укладення шлюбу тощо. Й необхідною стороною таких подій є регулювання цих питань із боку держави. Державна реєстрація актів цивільного стану встановлюється з метою охорони майнових та особистих немайнових прав громадян, а також на користь держави і є державною функцією, котра в свою чергу делегована на відповідні рівні.

Недосконалість законодавства у сфері державної реєстрації актів цивільного стану – відсутність правового регулювання окремих питань, колізії норм, що викликають труднощі при застосуванні нормативних правових актів є реальністю сьогодення. Колізії у застосуванні законодавства щодо актів громадянського стану не тільки самостійні, а й походять з недосконалості інших галузей сімейного та цивільного права, з якими акти громадянського стану безпосередньо інтегровані. Найчастіше на сучасному етапі правозастосування колізії виникають у «неприродних», тобто породжених соціальною поведінкою суспільства, взаємовідносинах:

- встановлення походження дітей, народжених із застосуванням сучасних допоміжних репродуктивних технологій (екстракорпоральне запліднення – ЕКО, сурогатне материнство);

- підстави, порядок та наслідки зміни особою статі, імені, використання псевдоніма поряд із ім'ям;

- співвідношення обсягу та правової природи прав та обов'язків біологічних батьків, усиновителів, опікунів та піклувальників тощо.

Зроблено висновок, що Водночас, стан справ у вказаній сфері свідчить про наявність низки системних проблем та недоліків, що перешкоджають створенню ефективних механізмів з всебічного та якісного надання державних послуг населенню, що стимулювало б підвищення рівня відповідальності працівників органів запису актів громадянського стану як показника ефективності відповідної сфери послуг, зокрема:

- по-перше, відсутній спеціальний закон, який визначає статус, завдання та повноваження органів РАГС та їхніх посадових осіб, а також чіткість встановленого розмежування основних завдань та функцій уповноважених державних органів та організацій у цій сфері;

- по-друге, низький рівень впровадження інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність органів РАЦС, стереотипи паперового документообігу, що зберігаються, призводять до необґрунтованих фінансових витрат, збільшення часу роботи над документами та очікування громадян, утворення черг і, як наслідок, в окремих випадках до фактів корупції та бюрократизму;

- по-третє, відсутність належної міжвідомчої взаємодії між органами РАЦС та органами внутрішніх справ, охорони здоров'я, опіки та піклування, самоврядування громадян та освітніми установами не забезпечує ефективний моніторинг за безумовною та своєчасною реєстрацією народження та смерті, а також запобігання укладенню шлюбу без відповідної реєстрації та розлучень;

по-четверте, не сформовано ефективний механізм контролю, особливо дистанційного, за якістю та оперативністю надання державних послуг, належним виконанням співробітниками органів РАЦС своїх функціональних обов'язків, відсутній прозорий механізм оцінки їхньої діяльності;

по-п'яте, відсутність широкої та системної практики надання виїзних державних послуг з реєстрації актів цивільного стану, значні транспортні витрати для прибуття до органів РАЦС з віддалених та важкодоступних районів, недостатній рівень правових знань та правової культури населення призводять до високих ризиків залишення факту народження дітей без відповідної реєстрації, що може негативно вплинути на реалізацію соціально-економічних прав дітей, закріплених у Конституції та законах, у тому числі прав на безкоштовне медичне обслуговування та освіту.

Відповідно до стратегічних планів розвитку відповідної сфери послуг та з метою підвищення ролі та значущості органів РАЦС у захисті прав та законних інтересів громадян, а також покращення якості державних послуг, що надаються населенню доречно:

1. Визначити основними напрямками державної політики у сфері подальшого реформування інституту запису актів цивільного стану:

перше – забезпечення захисту особистих та майнових прав громадян шляхом повномасштабної реєстрації в компетентних органах таких подій та фактів, як народження, смерть, одруження та розірвання шлюбу, зміна прізвища, імені та по-батькові;

друге – проведення широкої роботи з правової пропаганди, спрямованої на підвищення правосвідомості населення, правової культури та зміцнення законності в суспільстві, приділивши особливу увагу на наслідки залишення без реєстрації найважливіших юридичних фактів;

третє – активна участь органів РАЦС у комплексних заходах, що проводяться щодо зміцнення інституту сім'ї, підготовки молоді до сімейного життя та попередження сімейних розлучень;

четверте – прискорене впровадження інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність органів РАЦС, спрямоване на спрощення процедури надання державних послуг населенню, у тому числі без відвідування уповноважених державних органів та організацій, підвищення якості та оперативності послуг, формування єдиного електронного архіву актів цивільного стану з можливістю отримання архівних довідок та інформації за принципом екстериторіальності;

п'яте – ефективна взаємодія органів, які здійснюють реєстрацію актів цивільного стану, з органами державної влади на місцях, внутрішніх справ, охорони здоров'я, опіки та піклування, самоврядування громадян та освітніми установами щодо виявлення юридичних фактів цивільного стану та своєчасної їх реєстрації;

шосте – використання гнучких та зручних методів надання державних послуг через розширення міжвідомчої електронної взаємодії, у тому числі з виїздом у віддалені населені пункти («мобільні державні послуги»), спрямованих на викорінення бюрократизму та проявів корупції у цій сфері;

сьоме – забезпечення доступності та прозорості процедур надання органами РАЦС державних послуг, запровадження нових форм контролю, у тому числі дистанційного, за дотриманням їхніми працівниками правил професійної етики та функціональних обов'язків, якістю та оперативністю реєстрації актів цивільного стану, правильністю обчислення та стягнення сум державного мита та інших платежів;

восьме – оптимізацію ставок державного мита, гербових зборів та тарифів на надання платних послуг органами РАЦС, маючи на увазі підвищення доступності населення до державних послуг.

Отже, аналізуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що до органів запису актів цивільного стану та їх посадових осіб можуть бути застосовані всі відомі види юридичної відповідальності: конституційно-правова, кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна. Застосування того чи іншого виду відповідальності залежить від характеру суспільних взаємовідносин, на яке було спрямовано посягання з сторони відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи їх посадових осіб.

ВИСНОВКИ

На сьогодні надання якісної послуги з державної реєстрації актів цивільного стану населення не втратило свою актуальність. А навпаки лише посилило. Більше того, реєстрація актів, крім своєї величезної соціальної ролі набуває і великої економічної значимості. Вже протягом тривалого часу діють відповідні законодавчі норми, що стали значним кроком на шляху розвитку сучасної правової системи, спрямованої на захист прав та законних інтересів громадян. Посилення ролі та значення реєстрації актів цивільного стану обумовлена також подальшим ускладненням загальних передумов розвитку суспільних взаємовідносин у сфері актів цивільного стану, насамперед, під впливом прогресування приватної власності, розширення можливостей громадянина у придбанні та здійсненні цивільних прав.

1. Органи РАЦС не просто надають послуги населенню, а здійснюють свою діяльність у сфері правових послуг. Сама назва досліджуваних органів (установ) свідчить, що це органи (установи) виробляють записи актів цивільного стану, що вже містить глибокий правовий сенс. Адже актами цивільного стану називаються найважливіші події у житті людей, що мають юридичне значення й у сукупності характеризують особливості цивільного стану людини. Цивільний стан, в свою чергу, визначає комплекс прав та обов'язків, тобто, особливості правового статусу особи. Цивільний стан – є нічим іншим, як правоздатністю, дієздатністю, громадянством, приналежністю громадянина певного імені, прізвища, по-батькові, й навіть його сімейне становище, проте це характеризує місце людини у суспільстві

та її зв'язок з іншими людьми. Конкретні суб'єктивні права та обов'язки виникають із настанням передбачених законом фактів, більшість з яких підлягають реєстрації органів РАЦС. Органи запису актів цивільного стану є установами Міністерства юстиції, що підкреслює їх важливу в правовому сенсі роль у житті держави, що займаються складанням актових записів, якими простежуються найбільш значні віхи в житті кожного громадянина, чи то народження, укладення (розірвання) шлюбу, зміна прізвища, імені, по-батькові, національна приналежність, настання та причини смерті. Діяльність органів РАЦС щодо реєстрації актів цивільного стану здійснюється на основі спеціальних принципів правових послуг, що також має важливе значення для сучасного суспільства та держави.

2. Державна реєстрація актів цивільного стану є правовим інститутом, й тому загальні (конституційні) принципи поширюються й на цю процедуру:

- рівність перед законом. Заборона дискримінації. Відділення церкви від держави;

- державна реєстрація актів цивільного стану провадиться у встановленому законом порядку;

- принцип матеріальної істини, тобто. істинність зазначених у записі акта відомостей подальшого доказу не вимагає (у тому числі може представлятися як докази в суді);

- діловодство ведеться державною мовою;

- збереження сімейної таємниці. Співробітники органів РАЦС не мають права розголошувати персональні дані громадян, які стали відомі при виконанні службових обов'язків;

- переважання приватних інтересів над громадськими. А також охорона та пріоритет інтересів дитини. Держава захищає насамперед уразливі верстви населення, якими є діти;

- вирішення внутрішньосімейних питань за взаємною згодою. (розірвання шлюбу за взаємною згодою подружжя, які не мають спільних неповнолітніх дітей, присвоєння імені дитині тощо);

- комплекс правових засад, які об'єднуються в єдиний принцип: безперешкодне здійснення сімейних прав, право на поновлення порушених прав, судовий захист порушених прав. Процедура оскарження відмови у державної реєстрації речових актів громадянського стану міститься у відповідних законодавчих нормах й може доводитися у судовому порядку.

Варто навести приклад оригінальних принципів, які притаманні лише тому блоку норм, що регулюють державну реєстрацію актів цивільного стану:

1. Документальна підтвердженість (обґрунтованість). Органи РАЦС здійснюють у ряді випадків констатацію того чи іншого юридичного факту, які породжують, змінюють або припиняють права та обов'язки. Тому працівник, який проводить державну реєстрацію акта цивільного стану, повинен переконатися особисто, шляхом перевірки оригіналів документів, що підтверджують право такої реєстрації заявником. Це зроблено, щоб

уникнути порушення інтересів та майнових прав громадян, а також розголошення сімейної таємниці.

2. Своєчасність та повнота реєстрації акта цивільного стану.

3. Принцип своєчасності має кількох значень: по-перше, із боку співробітників органів РАЦС, тобто. дотримання процедурних термінів, відведених законом на державну реєстрацію (державна реєстрація та видача свідоцтва про народження та смерть заявнику в день звернення, якщо надано повний та належним чином оформлений пакет документів, а також за відсутності в документах різночитань, необумовлених виправлень та помилок); по-друге, дотримання заявниками встановлений законом строком на державну реєстрацію. Наприклад, народження – місяць, але на реєстрацію смерті відводиться 3 дні. До принципу повноти – максимальне заповнення граф передбачених у запису акта. А також можливість їх доповнення, зміни змісту та виключення відомостей. А також роз'яснення працівниками органів РАЦС громадянам правових наслідків надання неповних або недостовірних відомостей під час подання заяви. Наведена вище система принципів державної реєстрації актів цивільного стану частково збігаються із загальними правовими принципами, але водночас цей інститут має й свої власні принципи. Їхнє дотримання забезпечує охорону законних прав та інтересів громадян. Оскільки органи РАЦС реєструють без перебільшення найважливіші та значущі юридичні факти у житті кожної людини.

3. Порядок, яким фіксуються основні напрями та заходи щодо організації й управління діяльності з реєстрації актів цивільного стану, що підлягають державній реєстрації, жорстко визначаються відповідними законодавчими нормами, а саме:

- громадяни самі обирають РАЦС, куди звернутись. Проте є випадки, коли органи реєстрації визначаються нормативно. Зокрема, у ряд міст свідоцтва про реєстрацію для іноземців видаються тільки в одному конкретному РАЦСі;

- громадяни мають право користуватися рідною мовою. Якщо вони не володіють тією мовою, якою ведеться виробництво, є можливим використання послуг перекладача;

- всі дії та рішення працівників РАЦС можуть бути оскаржені у суді;

- в більшості випадків реєстрація та видача свідоцтва потребує особистої присутності громадянина. Однак іноді допускається участь лише однієї із зацікавлених осіб. Наприклад, порядок розірвання шлюбу через РАЦС або встановлення батьківства допускає присутність лише одного з подружжя чи батьків. Проблеми при цьому не виникають. Для недієздатних чи малолітніх допускається представництво;

- у деяких випадках видача свідоцтва здійснюється за заявою не самих громадян, а за тією, з якою звертаються зацікавлені особи чи органи. Наприклад, свідоцтво про народження може бути видано за заявою не самих батьків, а сусідів, співробітників медичної організації тощо. Усиновлення теж можуть зареєструвати органи опіки;

– реєстрація повинна провадитися у встановлені законом терміни. Вони залежать від того, наскільки складне питання, що стосується реєстрації нових актів чи виправлень у вже існуючих;

– наслідки пропуску строку для реєстрації бувають різними. Наприклад, якщо після того, як розлучення вже зареєстроване в РАЦСі, виявляться факти, що перешкоджають розірванню шлюбу, відновлення та анулювання записів актів цивільного стану не провадиться. Але якщо пропущено термін реєстрації змін імені для громадянина виникають проблеми – і реєстрація змін не провадиться;

– фіксація нових записів або внесення виправлень або змін уже існуючі вимагають наявності чи підтверджуючих документів або інших доказів, використання яких допускає встановлений законодавством порядок. У ряді випадків свідчення може бути видано лише після того, як суд винесе рішення щодо цього питання. Наприклад, розлучення чоловіка та дружини, які мають спільних дітей, провадиться тільки через суд – сам по собі РАЦС зареєструвати наявність змін у їх сімейному статусі немає права;

– працівник РАЦС у ряді випадків немає права виробляти реєстрацію нових актів або змін у записі про існуючі. В зокрема, він не може робити записи про себе самого, свого чоловіка чи близьких родичів. У цьому випадку реєстрацію має проводити або інший співробітник – або доводиться звертатися до іншої організації.

4. На сьогодні до переліку актів, що підлягають реєстрації з видачею відповідного свідоцтва є:

– народження людини. Хоча закон і говорить насамперед про громадян на території держави, реєструється народження всіх дітей;

– одруження. Власне кажучи, саме внесення запису до актову книгу в РАЦСі й вважається моментом, коли шлюб стає дійсним;

– розірвання шлюбу. Норми вітчизняного законодавства визнають свободу шлюбних взаємовідносин. Кожен дієздатний громадянин має право не лише одружитися, а й розірвати шлюб;

– всиновлення чи в дочеріння. За сімейним законодавством правовий зв'язок між усиновлювачем та усиновленим практично не відрізняється від того, який виникає між батьком (матір'ю) та рідною дитиною. Саме тому акти цивільного стану, що підлягають державній реєстрації, включають і цей юридичний факт;

– встановлення батьківства. Ще з часів римського права відомо висловлювання: «*Mater semper certa*» – «Мати завжди точно відома». А от про батька цього сказати не можна. У тому випадку, якщо дитина народилася у шлюбі, батьком записується чоловік матері. Але якщо шлюбу немає, то батьківство потрібно встановлювати – через суд або за заявою людини. І в цьому випадку відділ реєстрації актів цивільного стану видає свідоцтво тому, що батьківство встановлено, та конкретний чоловік визнається батьком дитини. Після цього настають численні правові наслідки – від обов'язки

батька виплачувати аліменти до права сина чи дочки на отримання спадщини;

– зміна імені. Кожен громадянин має право на ім'я, яке є способом точно встановити особистість людини. Зазвичай ім'я дається людині при народженні й включає себе як власне ім'я, так і прізвище, та по-батькові (якщо національні звичаї чи закони не передбачають інше). Проте кожен громадянин має право змінити ім'я та вимагати, щоб органи РАЦС занесли про це відповідні записи до актових книги;

– смерть. Вона припиняє будь-які правовідносини, учасником яких була людина, якщо за законом не допускається правонаступництво. Померлий не має ні прав, ні обов'язків.

Вказаний перелік актів цивільного стану є вичерпним й доповнень не потребує. Таким чином, правила реєстрації регулюються законодавством, підстави для внесення змін до акту реєстрації також встановлені на законодавчому рівні.

АНОТАЦІЯ

Народження, смерть, укладення та розірвання шлюбу, усиновлення (удочеріння), встановлення батьківства, зміна імені, по батькові та прізвища підлягають обов'язковій реєстрації в органах РАЦС. Ці найважливіші події та факти у житті людей, мають юридичне значення, називаються актами цивільного стану. Спільно вони характеризують цивільний стан людини.

Реєстрація актів громадянського стану – функція державних органів, за допомогою яких вони фіксують поточний правовий статус громадянина. Акти, що підлягають державній реєстрації – це юридичні факти – тобто життєві обставини, з якими закон пов'язує виникнення, наявність змін чи припинення правових взаємовідносин. Ними можуть бути як дії громадян, які залежать від їхньої волі (наприклад, одруження), так і події, що відбуваються без волі будь-якої людини (наприклад, смерть чи народження).

Однак ті факти, яких потрібна державна реєстрація актів цивільного стану, відіграють особливу роль. Пов'язано це з тим, що цивільний стан стосується самих основ правового становища громадян: чи живий громадянин, чи він уже помер; яке він носить ім'я; чи він одружений; чи має дітей чи кому доводиться сином чи дочкою.

Цивільний стан визначає комплекс правий і обов'язків, тобто правовий статус особи. Цивільний стан людини дозволяє індивідуалізувати його серед інших громадян (вказівкою на ім'я, стать, вік, громадянство), позначити його сімейний стан, розкрити правоздатність і дієздатність.

Ключові слова: акти, цивільний стан, акти цивільного стану, РАЦС, ДРАЦС, юридичні факти, статус особи.

SUMMARY

Birth, death, marriage and divorce, adoption (adoption), paternity, change of name, patronymic and surname are subject to mandatory registration with the registry office. These most important events and facts in people's lives, which have

legal significance, are called acts of civil status. Together they characterize the civil status of man. Registration of civil status acts is a function of state bodies, by means of which they fix the current legal status of a citizen. Acts subject to state registration are legal facts – ie life circumstances with which the law connects the emergence, existence of changes or termination of legal relations. These can be both actions of citizens that depend on their will (for example, marriage) and events that occur without the will of any person (for example, death or birth). However, the facts that require state registration of civil status acts play a special role. This is due to the fact that civil status concerns the very foundations of the legal status of citizens: whether a citizen is alive or has already died; what is his name; whether he is married; whether he has children or who has a son or a daughter. Civil status determines the set of rights and responsibilities, ie the legal status of the person. Civil status of a person allows to individualize him among other citizens (indicating the name, gender, age, citizenship), to indicate his marital status, to disclose legal capacity and legal capacity.

Key words: acts, civil status, civil status acts, registry office, DRACS, legal facts, status of a person.